

ยกอ้อ ยอคาย : พลังแห่งความเชื่อและศรัทธา ผ่านพิธีกรรมไหว้ครูในสังคมอีสาน

พระณัฐวุฒิ พันทะลี^{1*} พระมหาพงศ์ทราทิพย์ สุธีโร² นัยนัปร สุภา³
คารินทร์ กำแพงเพชร⁴ วิญญู เถาถาวงษ์⁵

¹⁻³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

⁴มหาวิทยาลัยรังสิต

⁵นักวิจัยและนักวิชาการอิสระ

*ผู้ประพันธ์บรรณกิจ, pantalee200134go@gmail.com

ข้อมูลบทความ	บทคัดย่อ
บทความวิชาการ คำสำคัญ: ยกอ้อ ยอคาย; ความเชื่อและศรัทธา; พิธีกรรมไหว้ครู; สังคมอีสาน	บทความวิชาการนี้ ผู้เขียนจะนำเสนอองค์ความรู้การยกอ้อยอคายพลังแห่งความเชื่อและศรัทธาผ่านพิธีกรรมไหว้ครูในสังคมอีสาน ผลการศึกษาพบว่า การยกอ้อยอคายเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของสังคมที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ถือเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ โดยเฉพาะลูกศิษย์ที่ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องการน้อมรำลึกถึงพระคุณครูและแสดงความเคารพต่ออริยบุคคลและผู้มีคุณูปการต่อตนเอง มีครูทั้งหมด 6 ลำดับชั้น คือ สมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์ เทพยดา ฤาษี ตลอดจนครูที่เป็นมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตอยู่หรือล่วงลับไปแล้ว การยกอ้อยอคายเป็นการแสดงออกถึงการเคารพครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนและเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในส่วนที่เกี่ยวกับกิจกรรมการบูชาสักการะและมีส่วนที่จะโน้มน้าวจิตใจลูกศิษย์ให้รักษาคุณงามความดี ซึ่งจะทำให้เกิดผลดีต่อลูกศิษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลดีทางตรง คือ การที่ลูกศิษย์มีจิตใจที่ดีงามมีความเคารพอ่อนน้อม ส่วนในทางอ้อม คือ เป็นกระบวนการกล่อมเกลาเพื่อให้ลูกศิษย์ลดอัตตาของตนเองลง และเป็นจุดใจให้เป็นผู้ที่มีนิสัยอ่อนโยนไม่แข็งกระด้างพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากครูบาอาจารย์ทั้งหลาย

วันที่รับบทความ: 20 กุมภาพันธ์ 2568

วันที่แก้ไข: 10 มีนาคม 2568

วันที่ตอบรับตีพิมพ์: 14 มีนาคม 2568

Yok Or Yo Khu : The power of belief and faith through the ritual of paying homage to teachers in Isan society

PhraNatthawut Phanthali^{1*} Phramahapongtharatid Sutheero² Naipraporn Supa³
Darin Kamphaengphet⁴ Winyoo Thaothawong⁵

¹⁻³Mahamakut Buddhist University, Thailand

⁴ Rangsit University, Thailand

⁵Independent researchers and academics, Thailand

*Corresponding Author, pantalee200134go@gmail.com

ARTICLE INFO	ABSTRACT
<i>Academic Article</i> Keywords: <i>Yok Or Yo Khu;</i> <i>Beliefs and beliefs;</i> <i>Wai Khru rituals;</i> <i>Isaan society</i> <i>Received: 20 February 2025</i> <i>Revised: 10 March 2025</i> <i>Accepted: 14 March 2025</i>	In this academic article, the author will present knowledge on raising the sugarcane, the power of belief and faith through the ritual of paying respect to teachers in the Isan society. The results of the study found that raising the sugarcane is a ritual of society that has been practiced and passed down. It is considered a sacred ritual, especially for students who place great importance on remembering the kindness of teachers and showing respect to the noble ones and those who have done good deeds for them. There are 6 levels of teachers in total: the Lord Buddha, the noble monks, the gods, the hermits, and teachers who are humans, both living and deceased. Raising the sugarcane is an expression of respect for teachers who teach and is a good tradition in terms of manners, knowing how to pay respect, and having a part that will persuade the minds of students to maintain goodness, which will result in good results for students both directly and indirectly. The direct benefit is that students have good minds and are respectful and gentle. Indirectly, it is a process of shaping students to reduce their ego and motivate them to be gentle and not rigid, ready to receive knowledge and knowledge from teachers.

บทนำ

ความเชื่อและพิธีกรรมตามประเพณีต่าง ๆ ของแต่ละท้องถิ่นมีวิธีการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ความเชื่อส่วนใหญ่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เมื่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีผลต่อวิถีชีวิตมนุษย์ ทั้งให้คุณประโยชน์และให้โทษ มนุษย์เชื่อว่ามีสิ่งที่มีพลังวิเศษเหนือตน จึงมีการทำพิธีอันชวนน่าขนลุก บวงสรวง บ้าง การกราบไหว้นับถือบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เทพไท่เทวา รวมไปถึงวิญญาณ เพื่อความสบายใจ ลดความกังวล หนักใจ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อไรที่พึ่งพา

ความเชื่อและความศรัทธามีบทบาทสำคัญในการนำทางชีวิตและพฤติกรรมของคนในสังคมไทย ความเชื่อมักเกี่ยวข้องกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การทำความดีและการเชื่อมั่นในความดีของสิ่งที่ทำ ในขณะเดียวกัน ความศรัทธามักเน้นที่การเชื่อในสิ่งที่มีเหตุผลและตามกำลังของสติปัญญา ความเชื่อหรือศรัทธา ในบางสิ่ง บางครั้งมาในรูปของบุคคลและมาในนามของศาสนาที่เชื่อว่าจะนำพาเราให้รอดพ้นจากอันตรายไม่ว่าทางใดก็ตาม ความเชื่อความศรัทธาเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและการกระทำของบุคคล ในชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานทางจิตวิญญาณและมุมมองต่อชีวิตที่มีความหมายอันสำคัญของผู้คนสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบัน (ปณต สุสุวรรณ, 2567)

สรรพวิชาความรู้ต่าง ๆ เป็นศาสตร์ที่ต้องร่ำเรียนและฝึกฝนจากครูบาอาจารย์ โดยการถ่ายทอดจากครูสู่ลูกศิษย์ปฏิบัติตามในสิ่งที่ครูได้พร่ำสอนปฏิบัติสืบทอดกันมา บุคคลที่จะทำการเรียนจะต้องไปฝากตัวเป็นศิษย์ของครูที่บ้านหรือที่สำนักนั้น ๆ และจะต้องไปใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านของครูและจะต้องมีผู้ใหญ่พามาฝากทั้งกินและนอนอาศัยอยู่ในอาศรมนั้นเป็นเวลานานหลายปี ครูจึงเปรียบเสมือนบุพการีที่คอยพร่ำอบรมสั่งสอนเพื่อให้ได้วิชาไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนได้ จึงถือได้ว่าครูนั้นมีพระคุณต่อลูกศิษย์เป็นอย่างยิ่ง เมื่อครุท่านได้ล่วงลับไปแล้วในฐานะศิษย์ที่พึงกระทำ คือ การทำบุญและรำลึกถึงพระคุณของครูผ่านพิธีกรรมความเชื่อที่เรียกว่า “การยกอ้อยยอคายไหว้ครู” (วราภรณ์ จัวยงษ์ และ บุษกร บินทสันต์, 2560)

การยกอ้อยยอคายไหว้ครูถือได้ว่าเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งของสังคมอีสานที่ได้ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ถือได้ว่าเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนอีสาน โดยเฉพาะลูกศิษย์ให้ความสำคัญเป็นอย่างมากในเรื่องการน้อมรำลึกถึงพระคุณครูและแสดงความเคารพต่ออริยบุคคลและผู้มีคุณูปการทั้งหมด 6 ลำดับขั้น คือ สมเด็จ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระอริยสงฆ์ เทพยดา ฤาษี ตลอดจนครูมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตอยู่หรือล่วงลับไปสู่ปรโลกแล้วก็ตาม (พินิจ สุวรรณบุญ 2549) โดยนัยแล้วพิธีกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับการเรียนและผู้เรียนต้องปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกิดขึ้นในพิธีไหว้ครู โดยมีความเชื่อที่ทราบกันทั่วไปว่า ถ้าผู้เรียนโดยไม่ได้ทำพิธีไหว้ครูดังกล่าวแล้ว อาจจะส่งผลให้ไม่เป็นสิริมงคลกับตัวเอง ซึ่งสุมิตร เทพวงษ์ (2548) ได้อธิบายถึงความสำคัญของพิธีไหว้ครูว่าเป็นการแสดงออกถึงการเคารพครูบาอาจารย์ที่สั่งสอนและให้การฝึกหัดอบรมในเรื่องของการไหว้ครูนับเป็นพิธีกรรมแบบหนึ่ง เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางศาสนาและมีส่วนที่จะโน้มน้าวจิตใจมนุษย์ให้รักษาคณงามความดี ทั้งยังจงใจให้เป็นผู้ที่มนิสิยอ่อนโยนไม่แข็งกระด้างพร้อมที่จะรับการถ่ายทอดความรู้จากครูบาอาจารย์

จากพิธีกรรมการไหว้ครูที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ปลูกฝังกันมาเกี่ยวกับการถ่ายทอดสรรพวิชาต่าง ๆ ในดินแดนอีสานที่เชื่อว่าวิชาความรู้ทั้งหลายล้วนเกิดมาจากครูเทวดา ครูผี แล้วจึงถ่ายทอดมายังมนุษย์ทั้งหลายทำให้เกิดพิธีกรรมยกอ้อยยอคาย เพื่อเป็นการไหว้ครูบูชาคุณ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อลูกศิษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลดีทางตรงของการยกอ้อยยอคายเพื่อไหว้ครูบูชาคุณ คือ การที่ผู้คนในสังคมจะอยู่ร่วมกันด้วยจิตใจที่ดีงามมีความเคารพอ่อนน้อม ส่วนในทางอ้อมการยกอ้อยยอคาย ถือว่าเป็นกระบวนการกล่อมเกล้าเพื่อลดอัตตาของผู้รู้ทั้งหลาย เป็นการสร้างบรรทัดฐานให้สังคมไม่ล้ำเส้นหรือออกนอกกรอบที่สังคมได้กำหนดไว้ร่วมกัน อย่างไรก็ตามในโลกยุคใหม่ที่สังคมมีความซับซ้อน ประกอบกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ไหลบ่าเข้ามา

จากต่างประเทศ ต่างสิ่งแวดล้อม ต่างประวัติศาสตร์ ต่างวัฒนธรรม ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนฐานแนวคิดของสังคมแบบก้าวกระโดด จากเดิมที่สังคมต่างมีมโนทัศน์ว่าสรรพวิชาต่าง ๆ เกิดมาจากครูผีครูเทวดา ซึ่งผู้ใช้วิชาเหล่านั้นต้องมีความเคารพระลึกนึกถึงอยู่เสมอ ได้เปลี่ยนถ่ายมาเป็นความเชื่อมั่นในศักยภาพความเป็นมนุษย์ที่เชื่อว่าด้วยหนึ่งสมองสองมือของมนุษย์ได้สร้างทุกสรรพสิ่ง โดยไม่ได้มีอำนาจพิเศษใดมาชี้นำจนบางครั้งกลายเป็นการออกนอกกรอบเดิมที่สืบทอดกันมานาน ภายใต้คำอธิบายใหม่ว่าความคิดสร้างสรรค์ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสอันถาโถมจากนานาทัศนะที่เข้ามากระทบต่อมุมมองของคนในยุคปัจจุบัน จึงทำให้พิธีการยกยอโยคายเพื่อเป็นการไหว้ครูบูชาคุณถูกท้าทาย จนเกิดมีคำถามมากมายว่าปัจจุบันยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้พิธีกรรมยกยอโยคายอย่างโลกใบเก่าอยู่หรือไม่ เพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์อีกต่อไปหรือไม่อย่างไร ดังนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจศึกษาในเรื่อง ยกยอโยคาย พลังแห่งความเชื่อและศรัทธาผ่านพิธีกรรมไหว้ครูในสังคมอีสาน เพื่อได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน ชุมชน สังคม ประเทศชาติสืบไป

แนวคิดเกี่ยวกับการยกยอโยคายไหว้ครู

แนวความคิดการไหว้ครูเกิดขึ้นในที่ประชุมครูทั่วประเทศเมื่อปี พ.ศ. 2499 จากคำปราศรัยของ จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและประธานกรรมการอำนวยการคุรุสภากิตติมศักดิ์ในขณะนั้น ต่อมาได้มีการจัดงานวันครูขึ้นเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ 16 มกราคม 2500

เมื่อกาลเวลาผ่านเข้ามาสู่เดือนมกราคม ซึ่งเป็นเดือนแรกของปีตามปฏิทินสุริยคติสากลในเดือนมกราคมนี้มีวันสำคัญหลายวันรวมถึง “วันครู” ที่กำหนดให้ตรงกับวันที่ 16 มกราคม ของทุกปี เรื่องราวการบูชาพระคุณครูตามอริยะประเพณีอีสานโบราณ “ครู” มีรากศัพท์มาจากคำภาษาบาลีว่า “ครู” หรือ “คุรุ” ในภาษาสันสกฤตคำว่า “คุรุ” ราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายคำว่าครูไว้ว่า “ผู้สั่งสอนศิษย์ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์” หลวงพ่อพุทธทาสได้กล่าวไว้ว่า “ครูที่แท้จริงทำงานเพื่อช่วยโลก เพื่อยกโลก เพื่อสร้างโลก ไม่ได้ทำเพื่อเงินเดือน” ดังนั้น ครูจึงมิได้ เป็นเพียงทางผ่านวิชา ที่มีหน้าที่สอนหนังสือตามค่าจ้างเท่านั้น หากแต่มีความผูกพันกับศิษย์ในฐานะแม่พิมพ์หรือแบบอย่างที่เราสร้างทรัพยากรบุคคลเพื่อยกโลก สร้างโลก ให้ก้าวหน้าต่อไป

วัฒนธรรมอุษาคเนย์ไม่ได้ยกย่องเพียงครูผู้ประสพวิชาอบรมจริยาแก่ข้าในกาลปัจจุบันเท่านั้น แต่ยกย่องไปถึง “บูรพคณาจารย์ ผู้ก่อประโยชน์ศึกษา” อีกด้วยความเคารพต่อครูจึงลึกลงไปถึงครูเทวดา ครูผีที่ศิษย์ทั้งหลายมีอาจสัมผัสได้ด้วยตาเนื้อ แต่ต้องน้อมระลึกด้วยจิตใจ จนเกิดแบบแผนพิธีการไหว้ครูในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นการสื่อสารระหว่างศิษย์กับครูก่อนที่จะนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ต่อไป

พิธีการไหว้ครูเทวดาครูผีที่เห็นเป็นแบบแผนในปัจจุบัน ได้แก่ พิธีการไหว้ครูครอบครูโขนละครและพิธีการไหว้ครูครอบครูดนตรีไทยของผู้เรียนด้านดนตรีนาฏศิลป์ไทย นอกจากนี้ยังมีพิธีไหว้ครูที่คุ้นเคยกันมาก คือ พิธีไหว้ครูตามแบบแผนของกระทรวงศึกษาธิการที่เชื่อว่าผู้อ่านคงได้เคยเข้าร่วม ซึ่งพิธีไหว้ครูตามแบบแผนของกระทรวงศึกษาธิการ จัดขึ้นทุกปีในภาคการศึกษาแรกของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ยังมีพิธีการไหว้ครูตามสำนักหมอยา หมอลำ หมอโอสกาศาสตร์ หมอเสก หมอสลัก ตำหนักร่างทรง ที่มีแบบแผนตามแบบฉบับของตน

“การไหว้ครู” หมายถึง การทำพิธีแสดงความเคารพสักการบูชาครูบาอาจารย์ด้วยความสำนึกในพระคุณของท่าน เป็นจารีตประเพณีไทยมาช้านาน เป็นพิธีกรรมที่ปรากฏอยู่ในศาสตร์หลายแขนง เช่น ศาสตร์ด้านการแพทย์ ด้านการช่าง ด้านหมอยา ด้านหมอลำ เป็นต้น โดยมีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพิธีการไหว้ครูและครอบครุมิตัวอย่างตามหมายรับสั่งรัชกาลที่ 4 เรื่อง ไหว้ครูละครหลวง ปีชาล ฉศก พ.ศ. 2397 โปรดเกล้าฯ ให้ทำพิธีไหว้ครูและครอบครู ณ ซาลา พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กระทำพิธีในวันพฤหัสบดี ในหมายรับสั่งนี้ ระบุ

การมอบหมายให้หน่วยงานต่าง ๆ จัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ในงานพิธีไหว้ครูครอบครุเท่านั้น อย่างไรก็ตามใน “พระตำราครอบโชนละคร เล่ม 2 ฉบับหลวงครั้งรัชกาลที่ 4” กล่าวถึงขั้นตอนในพิธีการไหว้ครูและครอบครุไว้อย่างละเอียด ตั้งแต่การตั้งเครื่องพิธีสงฆ์ ตั้งเครื่องละคร การจุดเทียนบูชาพระ การทำน้ำพระพุทธรณ์ บูชา เทวรูป กล่าวคำเชิญเทพเทวดา ถวายเครื่องเช่นไหว้สักการะ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2560)

จากวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิมที่ปลูกฝังกันมาเกี่ยวกับการถ่ายทอดสรรพวิชาต่าง ๆ ในดินแดนอีสาน ล้านช้าง ที่มีความเชื่อว่าวิชาความรู้ต่าง ๆ ล้วนเกิดมาจากครุเทวดา ครูผี แล้วจึงถ่ายทอดมายังมนุษย์ทั้งหลาย ทำให้เกิดพิธีกรรมยกอ้อยยอคาย เพื่อไหว้ครุบูชาคุณ ทำให้เกิดผลดีต่อสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม

ผลดีทางตรงของการไหว้ครุบูชาคุณ คือ สังคมอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ อ่อนน้อม ด้วยจิตใจที่ตั้งามส่วนในทางอ้อมนั้น การไหว้ครุบูชาคุณได้เป็นกระบวนการกล่อมเกล้าเพื่อลดอัตตาของผู้รู้ทั้งหลาย เป็นการสร้างบรรทัดฐานให้สังคมไม่ล้ำเส้นหรือออกนอกกรอบที่สังคมได้กำหนดไว้ร่วมกัน อย่างไรก็ตามในโลกยุคใหม่ที่สังคมมีความซับซ้อนประกอบกับการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมที่ไหลบ่าเข้ามาจากต่างประเทศ ต่างสิ่งแวดล้อม ต่างประวัติศาสตร์ ต่างวัฒนธรรมทำให้เกิดการปรับแปรฐานคิดของสังคมแบบก้าวกระโดด จากเดิมที่สังคมวางกรอบคิดว่าสรรพวิชาต่าง ๆ เกิดมาจากครูผีครุเทวดา ซึ่งผู้ใช้วิชาเหล่านั้นต้องมีความเคารพ ระลึกถึงอยู่เสมอ ปัจจุบันได้เปลี่ยนถ่ายมาเป็นความเชื่อมั่นในศักยภาพความเป็นมนุษย์ เชื่อว่าเพราะหนึ่งสมองสองมือนี้ได้สร้างทุกสรรพสิ่ง โดยไม่ได้มีอำนาจวิเศษใดมาชี้นำจนบางครั้งกลายเป็นการออกนอกกฎระเบียบเดิมภายใต้คำอธิบายใหม่ “ความคิดสร้างสรรค์”

โลกใบใหม่ที่กำลังหมุนไปนี้คงไม่มีอะไรผูกมัดชนิดแยกกันได้ว่าสิ่งนั้นขาวสิ่งนี้ดำ เพราะในขณะที่หมอส่งยังต้องยกอ้อยยอคายไหว้ครุบูชาคุณก่อนทำการรักษา ด้วยค่าครุไม่เกิน 4 บาท 1 สลึง แต่หมอสมัยใหม่ไม่ต้องมีเครื่องคายกลับสามารถรักษาได้อย่างสบายใจ แถมค่าครุสูงลิ่วกว่าเงิน 4 บาท 1 สลึง เรายังไม่พบว่าหมอสมัยใหม่เหล่านั้นเป็นปอบแต่อย่างใด แต่ถึงกระนั้นไม่ว่าหมอส่งหรือหมอสมัยใหม่ต่างมีทั้งที่รักษาผู้ป่วยหาย และที่รักษาแต่ผู้ป่วยตายไปก็ไม่น้อย ในยุคโลกาภิวัตน์ที่สิ่งต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสอันถาโถมจากนานาทัศนะที่เข้ามากระทบต่อมุมมองของคนไทย พิธีการยกอ้อยยอคายไหว้ครุบูชาคุณจึงถูกท้าทาย มีคำถามมากมายว่ายังจำเป็นที่จะต้องใช้พิธีกรรมยกอ้อยยอคายอย่างโลกใบเก่าเพื่อเป็นสื่อสัญลักษณ์อีกต่อไปหรือไม่ เพราะหลายเรื่องทำไปโดยไม่มีครูก็สามารถเกิดประสิทธิผลเชิงประจักษ์โด่งดังขึ้นมาได้ ประเด็นท้าทายเหล่านี้หากไม่พิจารณาหาคำตอบ อาจจะทำให้โลกอดีตกับโลกปัจจุบันแยกออกจากกันอย่างไม่มีวันเชื่อมติดก็เป็นได้ (ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ, 2567)

การจัดพิธียกอ้อยยอคายไหว้ครู

ก่อนอื่นมารู้จักความหมายของคำว่า “ครู” กันก่อน “ครู” มีความหมายว่า ผู้สั่งสอนศิษย์หรือผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ ซึ่งมีผู้กล่าวว่ามาจากคำว่า ครู (คะ-รุ) ที่แปลว่า “หนัก” อันหมายถึง ความรับผิดชอบในการอบรมสั่งสอนของครูนั่น นับเป็นภาระหน้าที่ที่หนักหนาสาหัสไม่น้อยกว่าคน ๆ หนึ่งจะเติบโตเป็นผู้มีวิชาความรู้ และเป็นคนดีของสังคม ผู้เป็น “ครู” จะต้องทุ่มเทแรงกายและแรงใจไม่น้อยไปกว่าพ่อแม่ผู้ให้กำเนิดเลย ซึ่งในชีวิตของคน ๆ หนึ่ง นอกเหนือไปจากพ่อแม่ซึ่งเปรียบเสมือน “ครูคนแรก” ของเราแล้ว การที่เด็ก ๆ จะดำรงชีพต่อไปได้ในสังคม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้อง “ครู” ที่จะประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ เพื่อปูพื้นฐานไปสู่หนทางทำมาหากินในภายภาคหน้าด้วย ดังนั้น “ครู” จึงเป็นบุคคลสำคัญที่เราทุกคนควรจะได้แสดงความกตัญญูตทเวทิตาต่อท่าน ด้วยเหตุนี้เอง “การบูชาครู” หรือ “การไหว้ครู” จึงเป็นประเพณีสำคัญที่มีมาแต่โบราณและมีอยู่ในแทบทุกสาขาอาชีพของคนไทย ถือเป็นพิธีกรรมที่แสดงความเคารพและระลึกถึงพระคุณของบูรพาจารย์ ครูอาจารย์

ผู้ประสิทธิ์วิชาความรู้ให้ ทำให้เราสามารถนำไปประกอบวิชาชีพ สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่ตนเองและครอบครัวได้ในอนาคต

ความหมายของ "การไหว้ครู" ก็คือ การที่ศิษย์แสดงความเคารพ ยอมรับนับถือครูบาอาจารย์อย่างจริงใจว่าท่านเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมความรู้ ศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวิชาการ จึงพร้อมใจกันปวารณาตัวรับการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อให้บรรลุปลายทางแห่งการศึกษาตามที่ตั้งใจเอาไว้ ซึ่งการไหว้ครูนี้ นอกจากจะเป็นธรรมเนียมอันดีงามที่มีส่วนโน้มน้าวจิตใจคนให้รักษาคุณความดี และช่วยธำรงรักษาวิทยาการให้สืบเนื่องต่อไปแล้ว การที่ศิษย์แสดงความเคารพยอมรับนับถือครูตั้งแต่เบื้องต้นก็มีส่วนทำให้ครูเกิดความรักความเมตตาต่อศิษย์ อยากมอบวิชาความรู้ให้อย่างเต็มที่และศิษย์เองก็จะมีความรู้สึกผูกพันใกล้ชิด เกิดความมั่นใจว่าตนจะมีผู้คุ้มครองดูแลสั่งสอนให้ไปสู่หนทางแห่งความดีงามและความเจริญก้าวหน้าแน่นอน

การจัดพิธีไหว้ครูมีข้อกำหนดว่าให้กระทำพิธีเฉพาะวันพฤหัสบดี อาจจะได้รับอิทธิพลมาจากพวกพราหมณ์ ซึ่งนับถือเทพเจ้านามพระพฤหัสบดีเป็นเทพฤทธิ ในฐานะบุโรหิตาจารย์ที่เคารพนับถือของพระอินทร์และเทวดาอื่น ๆ จึงนิยมไหว้ครูกันในวันพฤหัสบดี มีตำนานที่ถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู นอกจากนี้ยังถือกันว่าเวลากลางวันพระพฤหัสบดีเป็นธาตุไฟและเป็นธาตุน้ำในเวลากลางคืน เป็นดาวพระเคราะห์ที่ให้วิชาความรู้แก่มนุษย์ เราจึงถือว่าวันพฤหัสบดีเป็นวันครู

ภาพจาก: https://baisrisiam.blogspot.com/2017/01/blog-post_65.html

บายศรียกอ้อยยอคารุ

ความหมายของการยกอ้อยยอคารุ

“ยกอ้อยยอคารุ” เป็นคำเรียกรวม ๆ ในวัฒนธรรมอีสาน บ้างเรียกว่า “ยกอ้อ” หรือ “ตั้งคารุ” หมายถึง การตั้งแต่งสิ่งของเครื่องการะเพื่อไหว้ครู โดยสิ่งของเครื่องการะนั้นเรียกว่า “คารุ” หรือ “คารุอ้อ” ปรีชา พิณทอง (2534) ได้อธิบายไว้ในหนังสือประเพณีโบราณไทยอีสานของท่านว่า “ของยกคารุ ไม่ว่าจะเป็นครุธรรมดาสามัญ แม้พระบรมครุ คือ พระพุทธรเจ้า เมื่อเราเข้าไปไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะต้องมีการสักการะ คือ ดอกไม้ธูปเทียนติดมือไปด้วย หากไม่มีก็มือสับนิ้วกราบแล้วยกมือขึ้นไหว้ท่าน เพียงเท่านี้ก็ถือเป็นการเคารพเทิดทูนครุไว้ในฐานะสูง

คำว่ายกอ้อยยอครูหรือพิธีเรียนอ้อ หมายถึง การเรียนแบบมีครูอาจารย์ จะเห็นได้เฉพาะแถวภาคอีสาน การเรียนอ้อคำว่าอ้อนนั้นมีหลายอ้อมหลายชื่อ เช่น อ้อเว้า(อ้อพูด) อ้อลำ อ้อแคน อ้อเทศน์ อ้อกลอง อ้อการเวก อ้อธรรณี อ้อพระอานนท์ อ้อธรรม อ้อมูลกัจจายน์ อ้อพระพุทเจ้า อ้อพระอรหันต์ อ้อปัญญาดี อ้อสูง 7 หาง อ้อปองธรรมบาล อ้อเรียนหนังสือห้องใหญ่ห้องเล็ก อ้อกาตาเปาแคน อ้อปากหอม อ้อเว้าสาว อ้อพญาอินทร์ อ้อพญาแลน อ้อปากหอม อ้อเรียกจิต สารพัดชื่อแตกต่างกันออกไปมีเยอะมากมายแต่ละครูก็ไม่เหมือนกัน

สำหรับการเรียนมนต์ก็ต้องมีของบูชาครูด้วยของบูชาครูนั้นแล้วแต่ครูจะสั่งของบูชาครูทั่วไป ได้แก่ ชัน 5 ชัน 8 ชัน 5 เต็มยศมีข้าวตอก 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ ประทีป 5 คู่ เทียน 5 คู่ ส่วนชัน 8 ก็เพิ่มเป็น 8 คู่ แล้วเพิ่ม ชันผืน แพรวว่า เหล้าก้อง ไช้หน่วยชวย 4 ชัน หมากเบ็งซ้ายขวา ส่วนเงินแล้วแต่ครูจะสั่งของทั้งหมดนี้เรียกว่า “คาย” คำว่า “คาย” มาจากคำว่า “การวะ” ในปัจจุบันผู้เฒ่าหลายท่านยังมีคำพูดติดปากว่า “คาย-ระ-วะ” จึงพูดย่อ ๆ ว่า “คาย” หมายถึง สิ่งของที่จัดเตรียมไว้สำหรับแสดงความคารวะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือครูอาจารย์ ซึ่งหากจะพิจารณาจากหลักการวะ 6 ที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปอ.ปยุตโต, 2558) ได้รวบรวมไว้ใน พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรมเขียนไว้ว่า “การวะ หรือ การวตา 6 (ความเคารพ, การถือเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะพึงใส่ใจและปฏิบัติด้วยความเอื้อเฟื้อหรือด้วยความหนักแน่นจริงจัง, การมองเห็นคุณค่าและความสำคัญแล้วปฏิบัติต่อบุคคลหรือสิ่งนั้นโดยถูกต้องด้วยความจริงใจ คายอ้อ คือ เครื่องบูชาบรมครูของ ศาสตร์และศิลป์ต่าง ๆ เป็นเครื่องของบูชาครูบาอาจารย์ในศาสตร์และศิลป์ต่าง ๆ และมีคำปฏิญาณตนให้ทำตามที่ครูบาอาจารย์ให้ปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด คำโบราณของคนอีสานเขาบอกไว้ว่า “คะลำ” แปลว่า ยึดถือ ถ้าผิดข้อใดข้อหนึ่งแล้วอาจจะมีอันเป็นไป หรือว่าผิดข้อคะลำแล้วอาจจะเป็นปอบหรือกลายเป็นท่าก้อมจะเป็น ศาสตร์และศิลป์เป็นครูอักขระเลขยันต์ต่าง ๆ ทางอีสานเขาถือมาแต่โบราณ เขาก็เรียกว่า “คายอ้อ” (เดชนธิ เหลียวสูง, 2567)

จุดมุ่งหมายของการยกอ้อยยอคายไหว้ครู

1. เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศล ด้วยการถวายเครื่องสักการะ พลิกกรรมแก่ปรมาจารย์ทั้งหลายทั้งปวง ที่มาประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ศิษย์
2. เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความมั่นใจในการเรียนวิชาเป็นอย่างดี เมื่อได้ผ่านพิธีกรรมมาแล้ว
3. เพื่อเป็นการขอขมาลาโทษ หากศิษย์ได้กระทำความผิดพลาดโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ว่าจะเป็นด้าน กายกรรม วาจากรรม หรือมโนกรรมก็ตาม
4. เพื่อเป็นสิ่งเตือนสติให้ศิษย์ระลึกถึงครู อันเป็นเครื่องเตือนใจที่จะประพฤติแต่ในสิ่งที่ดีงาม อยู่ใน ศีลธรรมจรรยา ตั้งตนอยู่ในโอวาทคำสั่งสอนของครูบาอาจารย์

ประโยชน์ที่รับจากการยกอ้อยยอคายไหว้ครู

1. สามารถทำให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในฐานะที่เป็นศิษย์มีครูเหมือนกัน
2. สามารถนำวิชาความรู้ที่เรียนมา ไปถ่ายทอดได้ด้วย ความมั่นใจ โดยไม่ต้องกลัวว่า “ผิดครู”
3. เป็นการสร้างศรัทธาให้มีความเชื่อมั่นในวิชาความรู้ที่ได้เรียนมา กล้าแสดงออกไม่เก็บตัว
4. ทำให้มีความรู้กว้างขวางและเข้าใจในพิธีกรรมเช่นนี้ อย่างชัดเจน
5. เกิดความสบายใจหากได้ทำสิ่งใดผิดพลาดไป ก็จะได้เป็นการขอขมาครูไปด้วย (โรงเรียนสัตบุตร บำรุง, 2557)

กระบวนการเตรียมพิธียกอ้อยยอคายไหว้ครู

พิธีการยกอ้อยเรียนอ้อยจะนิยมเห็นมีอยู่กับหมอลำหมอลำแคนในสมัยนี้ เมื่อมีอาจารย์หรือครูนักปราชญ์ที่มีความรู้ในภาคอีสานจะมีภูมิความรู้ในเรื่องนี้ ผู้ที่สนใจก็จะไปขอเรียนขอยกกับครูหรือครูเป็นนักร้องหมอลำนักดนตรีจะนิยมเรียนอ้อยจากครูรุ่นสู่รุ่นหรือบางคนเรียนไม่เก่งไม่มีความจำก็จะเรียนอ้อย เพื่อให้เกิดปัญญาดี ดังนั้นคนสมัยก่อนที่เป็นหมอลำจะต้องมีครูอาจารย์ เช่น พระ คนแก่ ครูหมอลำ คนที่เป็นอาจารย์ก็ล้วนแต่เคยบวชเรียนจนแตกฉาน เมื่อลาสิกขาาก็ไปเป็นหมอลำนำความรู้ในทางธรรมไปแต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ ดังนั้น คนในสมัยก่อนชอบคนไหนลำก็จะนำลูกตัวเองไปฝากไปศึกษาเรียนกับคนนั้น บางคนพ่อแม่ก็เป็นหมอลำลูกก็เรียนกับพ่อแม่บ้างกับคนอื่นบ้าง เมื่อเป็นหมอลำมีรูปร่างสันตติเสียงดีลีลาดีคนฟังก็มักจะติดใจจนเกิดความสนใจนำลูกหลานมาฝากเรียนด้วย คนสมัยก่อนคนเก่งก็เก่งจริงคนที่อ่านไม่ออกเขียนไม่เป็นก็มีเยอะเพราะอาศัยปากต่อปากความจำล้วน ๆ การสื่อสารเทคโนโลยีก็ไม่มี บางคนไม่เก่งด้านอ่านแต่มีวาทีเสียงดี การพ่อนสวยงาม แต่การเรียนต้องใช้ความจำซึ่ง ๆ หน้าไม่มีแผ่นเสียงวีดีโอเหมือนทุกวันนี้ การที่จะเรียนให้ดีคนสมัยก่อนจะนิยมให้คารวะครูอาจารย์ก่อนมอบตัวก่อนแล้วลำดับต่อไปก็จะมีพิธีประสิทธิ์ประสาทอ้อยป้องกันให้แล้วก็จะสอนการลำ การท่อง การพ่อนต่าง ๆ ให้ ถึงจะเป็นลูกศิษย์แบบสมบูรณ์แบบ การเรียนอ้อยแล้วแต่ครูจะสอนให้ ส่วนมากจะเป็นอ้อยความจำดีอ้อมหานิยมรวมกันทั้งหมด ด้วยความเชื่อสืบต่อกันมาเป็นการระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ก่อนจะลำก่อนจะแสดงต้องยกอ้อยระลึกถึงผู้มีพระคุณ หรือท่องแล้วจะมีความจำดี จะเป็นมหานิยมทำให้คนหลงคนชอบในลีลาในน้ำเสียง และกันอาถรรพ์มนต์ดำของฝ่ายตรงข้ามจะใส่ราหมาเพราะสมัยก่อนลำโจทย์แก้แปดถามกันพอสู้ไม่ได้ก็จะใส่กันให้พ่ายแพ้ไป ดังนั้น จึงมีการเรียนอ้อยเพื่อป้องกันไว้และเชื่อว่าอ้อยจะช่วยให้มีสติปัญญาตอบเขาได้เสียงก็จะดีไม่แหบไม่แห้งและป้องกันสิ่งต่าง ๆ ที่มองไม่เห็น จึงมีที่ไปที่มาของคำว่ายอ้อยยอครู ต้องอาศัยครูอ้อยและความพยายามไหวพริบปัญญาของแต่ละคนประกอบกันไปด้วย นี่คือน้อยลำ อ้อยเทศน์ก็จะเหมือนกันแต่ครูบาอาจารย์บางรูปก็เก่งเพราะอ้อยก็มีเยอะทำให้คนชอบคนนั่งฟังเวลาเทศน์แบบไม่หนีไปไหนก็มีขนาดเสียงไม่โตแต่อ้อยนิยมดี แตกต่างกันไปเล็กน้อย

“ของยกครูไม่ว่าแต่ครูธรรมดาสามีญ แม้พระบรมครู คือ พระพุทธเจ้า เมื่อเราเข้าไปไม่ว่าในกรณีใด ๆ จะต้องมีเครื่องสักการะ คือ ดอกไม้ธูปเทียนติดมือไปด้วย หากไม่มีก็มือสับนิ้ว กราบแล้วยกมือขึ้นไหว้ท่านเพียงเท่านี้ก็ถือเป็นการเคารพเทิดทูนครูไว้ในฐานะสูง สำหรับการเรียนมนต์ก็ต้องมีของบูชาครูด้วย ของบูชาครูนั้นแล้วแต่ครูจะสั่งของบูชาครูทั่วไปได้แก่ ชัน 5 ชัน 8 ชัน 5 เต็มยศมีข้าวตอก 5 คู่ ดอกไม้ 5 คู่ ประทีป 5 คู่ ประธู 5 คู่ เทียน 5 คู่ ส่วนชัน 8 ก็เพิ่มเป็น 8 คู่ แล้วเพิ่มชันผืนแพรวา เหล้าก่อง ไช้หน่วย ขวย 4 ชันหมาก เบ้งซ้ายขวา ส่วนเงินแล้วแต่ครูจะสั่ง ของทั้งหมดนี้เรียกว่า คาย คำว่า “คาย” เป็นคำในสำเนียงอีสานกลายมาจากคำว่า “การวะ” ในปัจจุบัน ผู้เฒ่าผู้แก่ในอีสานยังออกเสียงคำว่าคารวะว่า “คาย-ระ-วะ” และต่อมาได้กร่อนลงเหลือเพียงคำว่า “คาย” หมายถึง สิ่งของที่จัดเตรียมไว้

เครื่องคายการเรียนหรือจะยกอ้อยจะมีชัน 5-8 บายศรีซ้ายขวา สันผืนแพรวา เงินตั้งแต่ 50 ส.ต ถึง 24 บาท มีไช้ดบ 1 ฟอง มีเหล้า 1 ขวด ยกวันอังคารหรือวันพฤหัสบดี มีแป้ง มีน้ำอบน้ำหอม ครีม กะจก หวี หรือแล้วแต่ครูจะกำหนดไว้เอง ข้อห้ามห้ามกินของเหลือเดน ของงานศพ มังสัง 10 เป็นต้น แล้วหรืออาจจะมียากกว่านั้นแล้วแต่ครู ก่อนจะยกบางครั้งจะมีคำเชิญอ้อย ยกเสร็จจะมีคำผูกอ้อย หรือแล้วแต่ครูแต่ละท่านแตกต่างกันออกไป (พระวุฒิกม ญัฎฐิโก, 2562)

สกุณา พันธะ (2554) ได้อธิบายว่า การประกอบพิธีกรรมให้ครูคนตรีของชาวผู้ไทย มีองค์ประกอบของเครื่องบูชาครู ได้แก่ 1. ดอกไม้ขาว 1-5 คู่ 2. เทียน 1 คู่ 3. ชัน 1 ใบ 4. ผ้าแพรวาหรือผ้าขาวสีเหลืองมัจจุรัส 5. เหล้าขาว 1 ขวด 6. ไช้ 1 ฟอง 7. เงินก้านลจำนวนแตกต่างกันไป เช่น 6 บาท หรือ 12 บาท ตั้งนะโม

3 จบ แล้วกล่าวคาถาว่า "โอมสิทธิ โอมธง ข้ากัมกับพ่อ ข้ากอกับครู ข้าบได้องอาจ ข้าบได้ประมาทครู โอมสิทธิ โอมธง ครูอาบได้ ข้าบได้อาบเหนือ โอมสิทธิ โอมธง สารุ สารุ"

ยุทธพงศ์ มาตย์วิเศษ และ พิมลพรรณ เลิศล้ำ (2560) ได้อธิบายว่า คายอ้อในพิธีส้อง ซึ่งเป็นพิธีกรรมในการเสี่ยงทายสาเหตุของการเจ็บป่วย รวมถึงการรักษาอย่างไรให้หาย ได้มีการกำหนดคายอ้อในพิธีส้องไว้ดังต่อไปนี้ 1. ก้องแขน (กำไล) 1 คู่ 2. แหวน 1 วง 3. กระจอนหู (ต่างหู) 1 คู่ 4. ขันหมากเบ็ง 1 คู่ 5. เหล้าขาว 1 ขวด 6. ไข่ 1 ฟอง 7. ขวดย (กรวยใบตอง) 5 อัน 8. ขันนิมนต์ (ทำเป็นกรวยใบตองมีเทียน 1 คู่ ดอกไม้ 1 คู่) 4 ห่อ 9. ดอกไม้ขาว 5 คู่ 10. ชื่น 1 ผืน 11. ผ้ายาว 1 วา 12. เงิน 4 บาท 1 สลึง 13. คำหมาก กอกยา 4 คำ 14. ฮวดดอกไม้ (พวงดอกไม้) 4 ฮวด 15. ข้าวสาร 1 ถ้วย ในพิธีส้องเมื่อเตรียมคายอ้อเหล่านี้ครบถ้วนแล้วจึงกล่าวอ้อ ซึ่งเป็นคำเชิญให้เชิญแก่นลงมาประทับ

แม้คายอ้อจะกลายมาจากคำว่าคารวะและมีคำอธิบายเป็นหลักธรรมในคติพุทธไว้อย่างชัดเจน แต่หากจะพิจารณาเรื่องคายอ้อในวัฒนธรรมชาวอีสานโดยละเอียดแล้ว จะเห็นได้ว่าคายอ้อเป็นความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมผี พราหมณ์ และพุทธ ที่ไม่ได้ถือเอาคติใดคติหนึ่งมาเป็นการเฉพาะ จะสังเกตได้จากถ้อยคำสำนวนในบทกล่าวไหว้ครู หรือการกำหนดจำนวนของเครื่องบูชาที่ระบุไว้ในคายอ้อ สิ่งเหล่านี้ต่างสะท้อนที่มาหรือฐานคิดของการกำหนดรายละเอียดของคายอ้อ เช่น การนำเอาหลักคารวะ 6 ในทางพุทธศาสนาเข้ามารวมไว้ ดังจะสังเกตได้จากจำนวนเลข 6 ที่หมายถึงสิ่งที่ต้องการจะ 6 อย่างในทางพุทธศาสนา จึงมีการกำหนดจำนวนเงินค่าคายหรือเงินกำนัลไว้ที่จำนวน 6 เช่น คายอ้อในพิธีการเสี่ยงหาคู่ครองของคนอีสานที่เรียกว่า "เสี่ยงสายมิ่งสายแนน" ได้มีการกำหนดคายอ้อหรือเครื่องคารวะในพิธีประกอบด้วย "ขัน 5 ขัน 8 เงิน 6 สลึง ชื่นผืนแพรวา เหล้าก้อง ไข่หน่วย สร้อย แหวน หวี แป้ง น้ำอบ น้ำหอม" หรือเงินค่าคายในการทำนํ้ามนต์หัวใจโพฆมค์ เพื่อรดให้กับผู้ป่วยหายจากโรค ได้มีการกำหนดคายหรือเครื่องคารวะประกอบด้วย "ขัน 5 เงิน 6 บาท เทียนเวียนรอบศีร์ษะ" เป็นต้น

คำอัญเชิญพิธียกอ้อยคายไหว้ครู

ตั้งนะโม 3 จบ แล้วระลึกถึงคุณครูบาอาจารย์ให้มั่น

(กล่าวว่า) โองการพินทุนาถัง อุปปันนानัง พรหมสาเหะ ปะตินามัง อาทิกัปปะ สุอาคะโต ปัญจะปทุมัง ทิสสะวา นะโมพุทธานะ วันทะนัง วันทิตะวา อาจารย์ยั้ง ครูพาทั้ง อาคัจฉัยหิ สัพเพ ธัมมา ประสิทธิเม สัพพะ อันตรายัง วินาสสันติ สัพพะ สิทธิ ภาวันตุเม เอหิคาถัง ปิยงกาโย ทิสปาโมกขัง อาจะริยัง เอหิ เอหิ พุทธาณู ภาเวนะ เอหิธัมมานูภาเวนะ เอหิสังฆานูภาเวนะ นะมัสสิตตะวา อีสึ สิทธิโลกนาถัง อนุตตะรัง อีสึจะ พันธะนัง สาตราอะหัง วันทามิ ตัง อีสึ สิทธิ เวสสะ มะอะอุ อะทิกะมุลลัง ตริเทวานัง มหาสาตรา อุอุ อะอะ มะมะ มัณ สาตรา อุสาอวา มหามนต์ตัง มะอะอุ โลปะเก ญะยัง อังการเส วาระชิโน ตริณี อักขะราณี ชาตานิ อุณาโลมา ปะนะชาเยเต นะโมพุทธานะ สัตถุโน พุทโธ สีโรเม พุทธะเทวัญจะ นะลาเต พรหมเทวตา หะทะยัง นารายัญญู เจวะ ทะเว หัตถะปะระเมสุรา ปาเทวี สะณักญะจะ สัพพะกัมมา ประสทธิเม พุทธัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระพุทธ คุณณัง ธัมมัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระธรรม คุณณัง สังฆัง วันทิตตะวา ข้าพเจ้าไหว้แล้วซึ่ง พระสงฆ์ คุณณัง

อนึ่งข้าพเจ้าขออาราธนาคุณพระพุทธเจ้า คุณอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ คุณพระฤาษีนารอท คุณพระฤาษีนาโถย คุณพระฤาษีกระไลยโกฏี คุณพระฤาษีดาวัว คุณพระฤาษีตาไฟ คุณพระฤาษีกัสสะปะ คุณพระฤาษีไกรภพ คุณพระฤาษีทิสสนะมงคล ทั้งพระฤาษีเพชรฉลูัญญู แลนักสิทธิวิทยา อีกทั้งพระธรรณี นางพระคงคา พระเพลิง พระพาย พระอิศวรผู้เป็นเจ้าฟ้า เธอจึงมาประสิทธิ พระพรชัยให้แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าขอเชิญเทพยดา

ทั้งหลาย ทัวพื้นปฐพีดิน พระฤาษีทั้งร้อยแปดตน บันดาลดล ด้วยสรรพพิทย์ แลวิทยา พระครูพา พระครูเฒ่า ครูพักแลอักษร สถาพร กรรมสิทธิ์ แก่ข้าพเจ้า ในกาลบัดนี้ เกิด

อติปิโส ภาคะวา ข้าพเจ้าขออัญเชิญ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาอยู่เหนือเกล้าเหนือผม ขออัญเชิญ พระพรหมเสด็จมาอยู่เบื้องบ่าซ้าย ขออัญเชิญพระนารายณ์เสด็จมาอยู่เบื้องบ่าขวา ขออัญเชิญพระแม่คงคา เสด็จมาเป็นน้ำลาย ขออัญเชิญพระพายเสด็จมาเป็นลมปาก ขออัญเชิญพยานาคเสด็จมาเป็นสร้อยสังวาล ขอ อัญเชิญพระกาฬเสด็จมาเป็นดวงใจ ข้าพเจ้าจะทำการสิ่งใด เมื่อใด ฤๅใด ปรายใด อย่าได้มาเบียดเบียนปีทา อย่าได้ประมาทพลาดพลั้ง

ขออัญเชิญคุณครูแต่หนหลัง พระฤาษีทั้งร้อยแปดตน เตชะครูบาธิยาย อันเลิศล้ำ คุณครูอยู่ในถ้ำต่าง จงมาช่วยอวยพรให้แก่ข้าพเจ้า พุทธังประสิทธิ มหาประสิทธิ ธรรมังประสิทธิ มหาประสิทธิ สังฆังประสิทธิ มหา ประสิทธิ โอม ครูเทวะ นะมามิ ข้าพเจ้า ขอยอกรชุสโดยเคารพ คำนับนบคุณครูเฒ่า แต่ก่อนเก่าปัจจุบัน ครู เลขแลครุยันต์ ครูว่านแลครุยา ครูตำหรับแลครุตำรา ครูเวทย์มนต์กลคาถา ครูนะโมกข์ ขอ แล กอ กา ครู อักขระขอมไทย จนจบหมด ที่ข้าพเจ้าได้เล่าเรียนศึกษา ข้าพเจ้าขออัญเชิญ ครูบาธิยาย ทั้งหลายนั้น เชิญมา ชุมนุน ประชุมกัน ณ สถานที่อันเป็นมงคลแห่งนี้

สิทธิกิจจัง กิจจานุกิจ ซึ่งบำเพ็ญกรรมกิจ จะเสร็จสม อย่าขัดข้องกรรมนานเลยนา สิทธิกัมมัง การ งานผดุงเพื่อบำรุงรักษา อย่าเรศ อย่าโรยรา อย่าโรยร้าง สิทธิได้พลันๆ เทอญ แลนา

สิทธิการิยะ ตถาคะโต พระสรรเพชญ์เสด็จมารมอดฉันใด ปลอดภัย แผ้วคลาดแคล้ว พันภัยพาล ฉับพลัน เทอญนา

สิทธิลาภ นิรันดะรัง อีกราชลาภ ทุกสิ่งสรรพจงนิรันดร์ด หลังลั่นดังหนึ่งนที ธารท้นอย่าอยู่ขาดสูญเลยนา

สิทธิเตโช ชะโยนิจจัง เดชอำนาจ แผ้วท้วมอริสยอหย่อนห้าว จงมีชัยชนะทุกด้าว ปราบล้างไฟรี แลนา

สัพพะ สิทธิ ภาวันตุโว ขอสรรพพร จงประสาท ประสิทธิ แก่ข้าเสร็จ สมดังคำฟ่องพร้า ถวาย ฉะนี้ เทอญ

การละเมิดข้อห้ามยกอ้อยอวยคายไหว้ครู

การผิดครู หมายถึง การละเมิดกฎข้อห้ามของครูบาอาจารย์ ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ยกตัวอย่างเช่น ข้อห้ามของสำนักห้ามผิดภรรยาผู้อื่น หากพลาดพลั้งจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็แล้วแต่ ถือว่าผิดครูหรือผิดคำมั่นสัญญาที่ให้กับครูบาอาจารย์ เป็นต้น

การต้องอาถรรพวิชาจะใช้กับผู้ที่เรียนไสยเวทย์และผิดขั้นตอนของวิชา หรือไม่ได้รับอนุญาตจากครูบาอาจารย์ของสายวิชานั้น ๆ ยกตัวอย่างจะเห็นชัดกว่า เช่น นาย ก. สนใจเรียนวิชาไสยเวทย์ วันหนึ่งไปพบตำราเขียนยันต์เข้าไม่ได้ทำการไหว้ครู และไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของวิชา เรียกว่าใช้ลักจำเอาก็ว่าได้และมาเขียนยันต์ ผู้ที่เขียนยันต์บางรายเพียงวิกจจริต หรือมีปัญหาธุรมเร้าในชีวิต หากอาการหนักหน่วงถึงชีวิตขึ้นมาก็มีอยู่ที่สายวิชาที่ศึกษาว่าเป็นสายใดหรือ นาย ก. ศึกษาวิชาสายคุณพระอยู่จนแตกฉาน วันหนึ่งหันไปเรียนไสยเวทย์จะด้านใดแล้วแต่ หากผิดขั้นตอนและพิธีหรือละเมิดคำสั่งของครูสายวิชานั้น ๆ โดยตนเองมั่นใจว่าตนเองทำได้ เพราะฝึกสายคุณพระมาก่อน ของที่เรียนย้อนเข้าตัว อย่างนี้เรียกว่าต้องอาถรรพวิชา

การต้องอาถรรพวิชาหากเป็นวิชาสายคุณพระ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีปัญหาอะไรมาก แต่ถ้าเป็นด้านไสยเวทย์ต้องดูว่าเป็นสายใด เพราะไสยเวทย์บางสาย หากต้องอาถรรพวิชา ถึงขั้นวิกจจริต หรือพิการบางรายหนักถึงชีวิตก็มีและคำถามต่อมาที่ว่า “การผิดครู” เมื่อครูอาจารย์ยกโทษให้เราจะเป็นอย่างไรร คงต้องขอพูดถึงเรื่อง

การขอขมาก่อน หากเป็นครูมนุษย์ก็ต้องเตรียมดอกไม้ ธูปเทียน และนำพานครูที่มีดอกไม้ธูปเทียนขอขมาต่อครูอาจารย์ที่เป็นมนุษย์ หากเป็นครูที่ได้ละสังขารไปแล้วหรือเป็นครูที่เป็นทิพยญาณก็ต้องเตรียมดอกไม้ธูปเทียนขอขมาต่อหน้ารูปเหมือนของครูอาจารย์นั้น ๆ ส่วนผลที่ได้รับต้องพิจารณา จากเจตนาว่าการกระทำผิดครูนั้นพลาดพลั้งด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือรู้อยู่แล้ว แต่มีเจตนากระทำผิดครู แต่เมื่อศิษย์สำนึกผิดต่อการกระทำได้ทำพิธีการขอขมาครู ผลที่ได้คือ ขึ้นชื่อว่าครู เปรียบเสมือนบิดามารดาคนที่สองของศิษย์ หากศิษย์ทำผิดขอให้รู้สำนึกและละเว้นการกระทำผิดดังกล่าว ครูทุกท่านย่อมโอโหสิกรรมให้ศิษย์ที่สำนึกผิดและพร้อมที่จะปรับปรุงตนเองให้อยู่ในศีลที่ดีเสมอ หากการทำผิดเป็นการพลั้งเพลอผลที่ได้รับไม่มีอะไร แต่หากรู้แล้วเจตนาทำผิดครู ประเด็นหลังหนักหน่วง เมื่อทำการขอขมาครู ครูย่อมให้อภัยศิษย์ที่สำนึกผิด แต่ไม่อาจพ้นวิบากกรรมที่ก่อขึ้นได้ ดังคำที่พระพุทธเจ้าได้กล่าวว่า “ขึ้นชื่อว่ากรรมจะดีหรือไม่ดี ย่อมส่งผลต่อผู้กระทำเสมอ กรรมที่ไม่ให้ผลย่อมไม่มีในโลก” (คัมภีร์สุขาตติ, 2561)

บทสรุป

การยกอ้อยอคาย เป็นการตั้งแต่งสิ่งของเครื่องการวะเพื่อการไหว้ครู โดยสิ่งของเครื่องการวะนั้นเรียกว่า “คาย” หรือ “คายอ้อ” พิธีกรรมการยกอ้อยอคายอ้อ เป็นการเรียนแบบมีครูบาอาจารย์ จะเห็นได้เฉพาะแถวภาคอีสาน การเรียนอ้อคำว่าอ้อนนั้นมีหลายอ้อมมีหลายชื่อ เช่น อ้อเว้า(อ้อพูด) อ้อลำ อ้อแคน อ้อเทศน์ อ้อกลอง อ้อการเวก อ้อธรรณี อ้อพระอานนท์ อ้อธรรม อ้อมูลกัจจายน์ อ้อพระพุทธเจ้า อ้อพระอรหันต์ อ้อปัญญาดี อ้อสูง 7 ทาง อ้อปองธรรมบาล อ้อเรียนหนังสือห้องใหญ่ห้องเล็ก อ้อกาต่าเปาแคน อ้อปากหอม อ้อเว้าสาว อ้อพญาอินทร์ อ้อพญาแถน อ้อปากหอม อ้อเรียกจิต สารพัดชื่อแตกต่างกันออกไปมีเยอะมากมาย แต่ละครูก็ไม่เหมือนกัน พิธีการยกอ้อเรียนอ้อจะนิยมเห็นมีอยู่กับหมอลำหมอแคนในสมัยนี้ เมื่อมีอาจารย์หรือครูนักปราชญ์ที่มีความรู้มีภูมิความรู้ในเรื่องนั้น ๆ ผู้ที่สนใจก็จะไปขอเรียนขอยกกับครูหรือครูเป็นนักเรียนหมอลำนักดนตรีจะนิยมเรียนอ้อจากรุ่นสู่รุ่นหรือบางคนเรียนไม่เก่งไม่มีความจำก็จะเรียนอ้อ เพื่อให้เกิดปัญญาดีคนสมัยก่อนที่เป็นหมอลำจะต้องมีครูอาจารย์ เช่น พระ คนแก่ ครูหมอลำ คนที่เป็นอาจารย์ก็ล้วนแต่เคยบวชเรียนจนแตกฉาน เมื่อลาสิกขาาก็ไปเป็นหมอลำนำความรู้ในทางธรรมไปแต่งกลอนลำให้ลูกศิษย์ คนในสมัยก่อนชอบคนไหนลำก็จะนำลูกตัวเองไปฝากไปศึกษาเรียนกับคนนั้น บางคนพ่อแม่ก็เป็นหมอลำลูกก็เรียนกับพ่อแม่บ้างกับคนอื่นบ้าง เมื่อเป็นหมอลำมีรูปร่างสันตติเสียงดีลีลาดีคนฟังก็มักจะติดใจจนเกิดความสนใจนำลูกหลานมาฝากเรียนด้วย ดังนั้น การยกอ้อยอคายไหว้ครู เพื่อให้ลูกศิษย์แสดงความเคารพยอมรับนับถือครูบาอาจารย์อย่างจริงใจว่าท่านเป็นผู้เพียบพร้อมด้วยคุณธรรมความรู้ ลูกศิษย์ในฐานะผู้สืบทอดมรดกทางวิชาการจึงพร้อมใจกันปวารณาตัวรับการถ่ายทอดวิชาความรู้ด้วยความวิริยะอุตสาหะ เพื่อให้บรรลุปลายทางแห่งการศึกษาตามที่ตั้งใจเอาไว้ และเป็นธรรมเนียมอันดีงามที่มีส่วนโน้มน้าวจิตใจให้รักหาคุณความดี และช่วยธำรงรักษาวิทยาการให้สืบเนื่องต่อไปแล้ว การที่ลูกศิษย์แสดงความเคารพยอมรับนับถือครูตั้งแต่เบื้องต้น ก็มีส่วนทำให้ครูเกิดความรักความเมตตาต่อลูกศิษย์ อยากมอบวิชาความรู้ให้อย่างเต็มที่และลูกศิษย์เองก็จะมีความรู้สึกรักผูกพันใกล้ชิด เกิดความมั่นใจว่าตนจะมีผู้คุ้มครองดูแลสั่งสอนให้ไปสู่หนทางแห่งความดีงามและความเจริญก้าวหน้าต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2560). *เทวดานพเคราะห์*. เสงศักดิ์มั่นคง.
- คุ้มสุขาวดี. (2561). *การผิคุรุ หมายถึง อะไร*. <https://www.facebook.com/sukhawadeeamulet/posts>.
- เดชณิ เหลียวสูง. (2567). *คำว่า “คายอ้อ” แปลว่าอะไร?*. <https://www.facebook.com/kobtradrum/posts>.
- ปณต สุสุวรรณ. (2567). *ศรัทธากับความเชื่อ (Faith and Belief)*.
<https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/667>.
- ปรีชา พินทอง. (2534). *ประเพณีโบราณไทยอีสาน* (พิมพ์ครั้งที่ 7). โรงพิมพ์สิริธรรมออฟเซ็ท
- พระวุฒิกกร ณัฏฐโก. (2562). *คำว่า ยกออโยคุรุหรือพิธีเรียนอ้อ*.
<https://www.facebook.com/profile.php?id=100070700300653>.
- พานขันหมากบายศรี. (2560). *บายศรีไหว้คุรุ บายศรีบวงสรวง ชันธิคุรุ บูชาเทพ*.
https://baisrisiam.blogspot.com/2017/01/blog-post_65.html.
- พินิจ สุวรรณะบุญ. (2549). *ค้นคว้าม่าเล่าเรื่องดนตรี*. *วชิราวุธานุสรณ์สาร*, 25(2), 49.
- ยุทพงศ์ มาตย์วิเศษ และ พิมลพรรณ เลิศล้ำ. (2560). *ยกออ ยอคาย : พลวัตทัศนะเกี่ยวกับดนตรีและนาฏศิลป์*
ชาวอีสาน. วารสารดนตรีและการแสดง, 3(1), 49-66.
- ยุทพงศ์ มาตย์วิเศษ. (2567). *ยกออโยคายไหว้คุรุบูชาคุณ*. <https://e-shann.com>.
- โรงเรียนสตับุตรบำรุง. (2557). *ความหมายการไหว้คุรุและประวัติการไหว้คุรุที่นักเรียนควรทราบ*.
http://www.sitabutr.ac.th/news-detail__3682.
- วรารณ จัวยวงษ์ และ บุษกร บินทสันต์. (2560). *พิธีไหว้คุรุดนตรีไทย วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี. วารสาร*
ศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 4(1), 124-139.
- สกุณา พันธะ. (2554). *การศึกษาดนตรีผู้ไทย ตำบลหนองหาว อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์*
ศิลปกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามนุษยดุริยางควิทยา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ปอ.ปยุตโต). (2558). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 30).
มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต.
- สุมิตร เทพวงษ์. (2548). *การไหว้คุรุในพิธีไหว้คุรุ สำหรับการแสดงของไทย*. โอเดียนสโตร์.